

1980'erne

Kongenial løsning af et omslag. *Narcissismens kultur*. Spejlet er her udført af sølvfolie. Tilrettelægning: Torben Skov. 1983.

»Fra bogstaverne på blytyperne som Johannes Gutenberg støbte i sit håndstøbeapparat til de digitaliserede bogstaver, tegn og billeder tegnet med lys i de computerstyrede designsystemer«, med dette grafiske vingefang i resumerende undertitel præsenterer Eli Reimer sin bog *Den satstekniske udvikling*, der i 1983 blev udsendt af Forening for Boghaandværk.

I 70'erne opleves, hvor lang indkøringstiden er for nye teknikker, før resultatet har kvalitet. Dette er i endnu højere grad 80'ernes situation. Offsetrepro er idag den traditionelle metode, der atter nedbrydes af nye systemer. I mørkekammeret blev publikationens kvalitet fastlagt, afhængig af den dygtige reprofotograf. Dette er ved at være historie. Den menneskelige bedømmelse assisteres nu af den elektroniske, via en billedscanner, der omsætter sværtning og farvekombination til tal, samtidig med at teksten sættes, ombyrdes og billederne beskæres og placeres ved elektronisk styring. Så er det hurtigt gjort og i for mange tilfælde gjort forgæves, bedømt ud fra kvaliteten.

Indlæringen inden for de grafiske fag, skal idag gå hurtigere end nogensinde. Det er en vældig udfordring, især for et fag hvis gamle »ordener« er dem frataget. Her tænkes blandt meget andet på regler, der var betinget af blytsatsen, som var et fint modulsystem, der dog tillod den fineste graduering og variation, men inden for systemets »blyordenernes« rammer.

De grundskud som den gamle teknik er udsat for i vore dage, kommer dog fra skyts med godt lagret krudt. Hvor ejendommeligt er det ikke, at en væsentlig part af de nye teknikker og metoder er baseret på patenter fra før anden, ja fra før første verdenskrig. Det er så ofte sagt, at Leonardo og Marx ikke var ret meget værd, hvis de var kommet til verden 50 år før, thi da var verden endnu ikke moden til deres budskab.

Det er en meget svær periode for et fag – også fordi det *at være fagmand* anfægtes. Det er netop det, disse års faglige kampe drejer sig om.

1902-1932 Fra dekorativ til konstruktiv stil

ancessionskravet i Østern for Oldem
Ams. Bogtrykkerforning 1924. L. Chr.
Horten. Fra Johan Snell af Erik Dal. 11.
Nansen 117 mm, tryk i rødt 18 x 4 kr.
Bund II er i rødt. Forlaget har en stor
mere end hundt fra 1908, som det efter
følger. Tilsammen er bogen og den
generelle tryk af værket et tyndt
perisider. Værket er den første
fagbogens hovedværk. Håndlavet af ham
samt og andre udvalgte i arbejdsbelle
perioder. Men hans gamle firma skule
standarder. mere 2. bund var i arbejde

118 FRA DEKORATIV TIL KONSTRUKTIV STIL 1902-1932

Lidt mere statistik

På værksten til et par kapitler om provinsstryk i vort gamle århundrede kan man fornagvis ligge i nyere og ældre bøger og artikler og se, hvilke navne i provinsen der har markeret sig i behandlingen af dansk bogens som helhed. Udbyttet er ærlig talt magert. Taler vi om århundredets første trediedel, er Kristian Kongstad det tilbageværende navn med Niels P. Thomsen på andenpladsen. I næste generation er det endnu magrere. Typografen og faghistorikeren L. Chr. Nielsen kunne endda i en artikel om bibliofildgaver se bort fra Kongstad og Københavneren Simon Berntsen, fordi de er kendt af alle, vi all Fald på Renomé. Derimod omtaler han Thomsen i Holstebro, en lille By helt ovre paa Jyllands Vestkyst i (hvi) stedet er Nordisk Boktrykkerkonk 1921), og nævner som eneste provinsstryk derudover Poul Weibulds søbert udlydende digtsamling *Bursdag*, en boglet fra KARL LARSEN i Odense.

Men på hvilken baggrund skal de to »gængere« set? og hvad lavede alle de andre?

Til det kvantitative er Det kgl. Biblioteks beretninger atter den bedste kilde; de skrives i den periode af H. O. Lange, fra 1924 af Carl S. Petersen. Danske aldelings leder var H. Elverstrøm Møller, der selv førte preskolekulturen fra 1902, til han i 1938 aflæstes i stillingen af R. Pauli.

I årene 1902-32 steg antallet af bogtrykkerier net søvnt fra 416 til 898, deraf i provinsen fra 238 til 553, altså halvtreds end i København. Striktrykkerier er indbefattede i de sidstnævnte tal og vistnok også i de førstnævnte; trykkerier der isint havde et afleverer, er derimod ikke med. Klubbernes totale søj kunne nogle striktrykkerier livet, tilføje

diget er således noteret, at i 1928 er det gamle firma i Randers opløst og et i Faaborg ligefrem »forsvundet».

Desværre sender årsberetningerne ikke længere mellem provinsen og hovedstadens afleveringer, og derfor gengives her kun enkelte samlede tal, nemlig tallene for bøger, tidsskrifter og aviser for hele landet, efter 1920 altså også for Nordbovig.

Smaltryk, programmer, sangb. etc. kan ikke opføres på lige vilkår. Perioden omfatter nemlig to indgribende ændringer i afleveringsreglerne, mest uopfaldende en udvidelse og en indskrænkning vedr. smaltryk. Tallene ændredes fra 1837 til, i 1900/02 til 24.649 stk., i 1903/04, voksede jævnt til 49.193 stk., i 1926/27 og faldt med de nye regler til 31.617 stk., i 1928/29. Mange smaltrykkerier levede af den slags accidenter – foruden poster, vinkort etc. – og kun få store forsmåle dem, så man fornår, at det blev uoverkommeligt at indsamle og ordne dem, – om så også indskrænkningerne ramte de få ledige hedsdige, der skrives til eller af betrydningstale personer.

Det meste af accessionsprotokollen for 1908, i halvår af 1912, 1920, 1928 og 1932 er gennemset som en hovedkilde til den følgende tekst og især til kapitlens billeder.

Stilperioderne efter lærebogen

Enhvert vesteropgik land sætter et skel i sin historie sidst i 19. århundrede; dateres fra den engelske kunstteoretiker, kunsthåndværker og socialist William Morris kortværgte virke som bogtrykker i 1890'erne. Historien skal ikke glemtes for tusinde gange her, blot skal det siges, at den hele knippe af dekorative stilerer udgik fra en reaktion mod industrialisering og begrænset og en søgen mod ny stil og ny eller rettere gammel kvalitet. 1880'ernes klunkestil betegnede den yderste sammenblanding af alle gamle stilerer uden evne og ømhed uden vilje til at have en egen identitet. Derfor havde det nye i sine forskellige former navne som *art nouveau*, *Jugend* osv. – nyhed, ungdom og en higen mod et nyt århundredes magiske cifre, der snart viste sig at dække over alt andet end kulturhistoriske overraskelser. Formingspropositioner var især organiske, og bløde former med en

Bøger	Tidsskr.	Aviser
1901/02	1940	604
1911/12	3633	1277
1921/22	3758	1545
1930/31	3241	2085

1902-1932 FRA DEKORATIV TIL KONSTRUKTIV STIL 119

Nu som så mange gange før, er det et spørgsmål om at vinde terræn gennem dygtighed. Afslutningen på Reimers bog er måske i denne forbindelse, det allervigtigste. Som gammel typograf og fremragende grafisk pædagog påpeger han faren ved, at fagskolerne har stoppet realistisk undervisning i skrift og typografi. Til gengæld gør Reimer opmærksom på, at de nyeste elektroniske systemer giver mulighed for at ændre skriftbilledet i proportion og stregføring, at forme ny skrift. Hermed trækker han en svimlende parallel til de første bogtrykkerier, hvor bogtrykkerne selv skar stempler og støbte typer. Det kan måske forekomme som et mærkeligt surrogat, for det dygtige arbejde, der gennem århundreder er skabt af skriftformeres dygtige hænder.

Men det spændende i Reimers betragtning er, at skal mennesket beherske elektronikken i den grad, kræves faglig baggrund. Bogen afsluttes med den optimistiske melding, at »Der er dog stærke kræfter, som arbejder for at genoptage den typografiske undervisning i lærlingeuddannelsen«.

Hvordan arter realiseringen sig så under disse omstændigheder – 1980'ernes udvalgte bøger? De er ikke typiske for den nye udvikling. Mange af dem er formet af personer, der er af en sådan alder, at de ikke har oplevet det fagløse vakuum.

Erik Dal, foruden Nordlunde, den der har bragt os størst boglig viden, har nu skrevet *Danske Provinstrykkerier gennem 500 år*.

Det var på tide provinsens indsats blir beskrevet. I komitéens seneste udvalg tegnede de sig for halvdelen af værkerne, 220/210 mm, 1982.

Det er ikke nyt at bryde de typografiske regler, for derigennem at forstærke det lyriske budskab. Det gjorde både sensorantikere og ekspressionister og idag med stor overbevisning Per Højholt i *Digte 1963-79*, 210/130 mm, 1982.

Samtidig må dog fastslås, at blyatsens disciplin på visse områder er glemt med fotosatsens forræderiske lethed, hurtighed og prisbillighed – og *det* bliver værre, hvis ikke fagene strenger sig fagligt an fra tilrettelæggere til trykkere. I gamle dage, under blyatsens ægide, stod det støbte bogstav på en »kegle«. Den sikrede en vis afstand mellem bogstaverne. Denne kunne under sætningen yderligere justeres. Den *gode* bogtrykker vidste præcis, hvor megen afstand, der skulle være mellem bogstaverne afhængig af deres kombination. Den *dårlige* fotosætter ved ikke dette og sætter bogstaverne tættere hinanden, end det var muligt med blyats. Det giver flere enheder pr. linie, men hvad der spares i økonomien sættes til i læselighed.

Den *dårlige* tilrettelægger bemærker det heller ikke, men bliver dog underbevidst påvirket deraf, så bogstaverne selv i overskrifterne står og klemmer sig op af hinanden, selvom der ikke er noget at

LE TOMBEAU D'ORPHÉE

selv om jeg jo
er helt klar over at min
gengivelse ikke som landet
ligger har meget for sig vil jeg
alligevel omtale hvor stødt jeg er
ikke over at han polerede i uger og
derpå trådte 8-9 skridt ind i billedet
for baglæns at komme bort ej heller at
det tog en tiid at hitte den tingest så
køn den er kastet nu stille under vejs
men det støder mig så helt helvedes at
han går at han er så sikker forinden
at han går så utilpas ved sit træf
at han vender ryggen til og ikke
en gang venter til han går
men går at han ikke blir
og står og ser

M/S NELLY I MODLYD

Hvid over mine følelsers abstrakte landskib
selvmordszelen. Flimrende som sprut i vand
min hånd mod disse *hard facts*:

Skabet stinker af mine følelsers død
og hverdagens triviale tater: Teak. Teak.
Matema. Tematema. Matetak. Teametik.

Anatematak. Anagrik. Atomatak. Ik
hverdagens ubønhyrlige *avancement*
hus og hjem forfølt og underelsket.

Min hånd i vand som sprit glimrende.
En *fact*: Selvmordsolen hvid
over mine følelsers abstrakte lindskeib.

Nelly. Nelly. Nelly. NELLY.

MALA

Mit navn for stumhed, Mala, er Tatooga:
Slange-omskiftelig-med-gren, mere gren

mere sprog end sproget, kimar-ou:
Mand-med-otte-stemmer, ubevægelig.

Mine øjne har arbejdet og da i store
uhandlelige sten som kom i luften.

Indtørret i buskene under Tere, halv-
månen: Lerkrukke-fyldt-med-æg

ser de stjernerne se for første gang
i dette spejl uden stjerner, Ikku-vawa:

Blindet-kriger-bærer-sine-våben-hjem.

- Hab keine Angst.
 Han rodede i mine ting, så på mit studietkort fra Lwów og brødede:
 - Die kleine Tasche, haben Sie Geld drin?
 Jeg åbnede den, han bøjede sig over mig:
 - Ach, armes Kind!
 Mens han så til siden, tog han i lommen efter sine egne penge og lagde dem
 ned i min pung. Så fortalte han ganske sagte, at jeg skulle gå i den bestemte
 retning, ellers foretoges i den retning, der var ingen sovjetpost.
 - Es gibt noch Kammeraden in Berlin, brødede han, da jeg tog rygsækken
 på igen.

Her rejste Esther sig fra bordet og gik et par gange frem og tilbage i stuen.
 Hun tog sig til panden og prøvede at skjule sin sindsbælgelse:

Efter et års forløb i Lwów havde jeg aflagt alle eksaminer i marxisme-leninisme
 og ukrainsk, og indleveret mit diplomarbejde til bedømmelse. Det mundtlige
 forsvaret var fastsat til den 24. juni 1941.

Natten til den 22. sad jeg på mit kollegieværelse og læste. Klokken tre om
 morgenen blev byen bombet. Nazisterne invaderede Sovjetunionen.

En russisk militær vejbygger, som jeg kendte fra skolen, tilbød at tage mig
 med østpå. Han og hans hold skulle afsted nu og med bil. Det var et stort
 held, for normalt havde russerne ingen titro til folk vestfra, som os fra
 Warszawa. De ville ikke på os.

Jeg fik ikke engang tid til at løbe hjem på kollegieret og hente mine ejendele
 - mine bøger, mit studiemateriale - men måtte tage afsted som jeg gik og stod.

Erosus fra Lwów var grusfuld. På vejene vandrede soldater, der havde tabt
 deres kompagnier, bønder, russer, polakker og jøder, i hundredevis af flyg-

96

spare. Selv bøger der på andre områder kan have kvaliteter lider ofte under denne skavank. Det er som om man i 70'erne og 80'erne har vekslet formsyn på dette område, og forskellen er ganske klar ved sammenligning med bøger fra fx 50'erne.

Dette er alvorligt nok ikke æstetiseren, men et spørgsmål om skriften som værktøj - som meddelelsesmiddel, hvor en forringelse bl.a. her har fundet sted.

Det meste fotosats lider tillige under, at klassiske gode skrifter udsættes for en omformning mod deres natur af rent rettighedsmæssige, juridiske årsager.

Det er utroligt, at det under disse forhold er muligt at udvælge »godt bogarbejde«. Det vidner om, at mange allerede sætter meget ind på at beherske det nye.

1980 kan smykke sig ved at være året, hvor et grafisk monument med Lademanns *H. C. Andersen Album* blev skabt. De nye teknikker vil vel aldrig kunne styres mere præcist end i denne facsimile-gengivelse af digterens spraglede, poetiske erindringsmapper. Et vægtigt, men næsten tekstløst bogarbejde er også Brøndums udsendelse af Palle Nielsens *Katalog*. To bøger fra så vidt forskellige verdener.

Dea Trier Mørch. Den nye generations mest markante bogillustrator, er endnu ikke udvalgt, der er en stærk forbindelse til 60'ernes studenterrevolte i hendes arbejder. *Polen*, 220/195 mm, Rhodos, 1970. i.u.

Klaus Høeck: *Metamorphoses*. Den tilbagesøgende nutid lyrisk udtrykt og understøttet af det idag sjældent anerkendte empiriesnit oprindeligt skabt af Bodoni - der dog fandt bindestreger grumme praktiske, 10/130 mm, 1983.

Inden for den ikke-illustrerede skønlitteratur er ingen bemærkelsesværdig udvikling, i det store og hele, men glædeligt nok bliver bogklubbøgerne stadig bedre. Der er i de sidste år en tendens til at søge pastichen, fx i Klaus Høeck: *Metamorphoses*, her tilskyndet af den tilbagesøgende tekst. Med de klare signaler som i disse år udgår fra arkitekturens post-modernisme skulle det undre, om bevægelsen ikke breder sig til bogkunsten. Det er et fænomen, der kan få hårene til at rejse sig på én, der med sympatisk distance omgikkes en ny saglighed i 30'erne. Som sådan kunne man fristes til at anvende uvenligheder som at betragte dette fænomen som en usikker nutids desperate tilflugt til pastichen, uanset den dygtighed hvormed den er gennemført i *Metamorphoses*; i modsætning til den motiverede historicisme i Ib Andersens Balzac-serie hos Thaning & Appel fra 40'erne eller i Erik Dals graciøse katalog: *Andersen et la France* fra 1971. Dette bogmenneske i ordets bredeste og solideste forstand lægger endnu en alen til vore boglige viden med *Dansk Provinsbogtryk gennem 500 år* (1982).

Således tømmes jeg også langsomt
 indefra for moral, skygge og po
 esi, mens det romerske dagdry for
 Tæres af sin egen forgyldning.
 Men måske er det kun en forber
 delse til den sidste, store syndflod
 som jeg altid har ønsket mig. Åh, al
 Le disse søjler, al denne marmor
 Går mig på hjernen, al denne alder
 dom, som også nærmer sig mig med
 Så stor hast. Hvornår rejser mennesket
 sig et større monument end det for
 Viktor Emanuel, hvis stejleste heste
 dog blot hylder materien?

Vist er Peterspladsen smuk. Et vældigt
 syndrom af skønhed, en hostie
 der samler al himlens klarhed i eet
 Punkt. Og alligevel foretrækker
 Jeg en anden skønhed, som er nær
 mere livet. Alligevel fore
 trækker jeg en klarhed, som døden
 Ikke har forsynet med Guds signet.
 Således kan denne skønhed for ek
 sempel ikke bortforklare ethvert
 Forræderi, på hvilket den bygger.
 Og denne klarhed kan ikke for
 Dunkle Keats sonetter, der strå
 ler af laudanum og hjertesorger.

I 80'erne forøges udvælgelsen med en ny gruppe: bøger for svagtseende. En helt ukendt kommunikationsform præsenteres her med Virginia Allan Jensen: *Der sker noget mystisk med Lille Ru*. Ved at indføre forskellige strukturer på bogens sider, ru, glatte, varme kan blinde, svagtseende og ikke-læsemodne børn føle sig frem gennem Æventyret, medens det oplæses. Bogen kunne måske i sin kunstnerisk udformning være mere apellerende bevidst forenklet, men den er kommet med på grund af sit nye menneskelige budskab.

Ungdomsbøger i disse år, når de er bedst, kan få en til at vakle mellem at købe dem eller nogle der er skrevet til ens egen alder. De kan være så medrivende instruktive som Keld Hansens *tjiman* (hvor det svære ord er sat så komprest, at det næsten ikke er til at opfatte) og Kari Vaijärves: *Døden på isen* (begge fra 1981).

Den store variation i museumskataloger kommer smukt til udtryk i 80'ernes udvalg med to små tætte tryksager i miniformat, Kobberstiksamlingen kalder dem ligefrem for lommebøger, hvor det imponerende nr. 25 af serien *Ole Sparrings tegninger og tryk* er udvalgt. En koncentreret og logisk gennemført disposition præger også *Skulpturer af Gunnar Westman* (begge fra 1983) i et tæt, logisk og smukt layout som iøvrigt alle tryksager tilrettelagt af Dahlmann Olsen, her udsendt af NIKOLAJ. Dertil forelægger Thorvaldsens museum i alle måder et pragtværk som *Martinus Rørbye* (1984).

80'erne er lige begyndt. De næste seks år blir måske af vital betydning for fortsat »godt bogarbejde«.

Vor Tid adskiller sig fra fortiden ved en hidtil ukendt stræben efter at ligne den.

Piet Hein,
Charlottenbogkatalog 1941.

Udstillede bøger
fra 1980'erne

IKKE ILLUSTRERET SKØNLITTERATUR

Per Højholt: Digte 1963-79.

Forlag: Det Schønbergske forlag (1982). Tilrettelægning: Asger Schnack. Bogtryk: Narayana Press, Gylling. Skrift: Garamond. Bogbinderi: Chr. Hendriksen & Søn, Skive.

Klaus Høeck: Metamorphoses.

Forlag: Gyldendal (1983). Tilrettelægning: Erling Rasch. Bogtryk: Narayana Press, Gylling. Skrift: Bodoni. Bogbinderi: Mogens Sørensen, Kbh. Kli-chéer: Illu-grafia.

Johannes Møllehave: Livsfangerne.

Forlag: Danmarks Bogklub/Lademanns Forlag A/S (1980). Tilrettelægning: Freddy Pedersen. Bogtryk: Poul Kristensen, Herning. Skrift: Linotype Janson. Bogbinderi: Ladegaards Bogbinderi, Skovlunde.

Munksgaards udenlandske antologier er et fint eksempel på »den nye skolebog«, her for gymnasier og seminarer, *Tysk antologi*, 230/150 mm, 1982.

Daniel Chodowiecki: Konversation

klare Vorstellung von der Materie hat, wovon die Rede ist. Aber der Haufen der Stützer und Anbeter bewundert dennoch mit lautem Beifalle die feinen Kenntnisse der gelehrten Dame, und bestärkt sie dadurch in ihren unglücklichen Ansprüchen. Dann sieht sie die wichtigsten Sorgen der Hauswirtschaft, die Erziehung ihrer Kinder und die Achtung unstudierter Mitbürger als Kleinigkeiten an, glaubt sich berechtigt, das Joch der männlichen Herrschaft abzuschütteln, verachtet alle andern Weiber, erweckt sich und ihrem Gatten Feinde, träumt ohne Unterlaß sich in idealische Welten hinein. Ihre Phantasie lebt in unzuchtiger Gemeinschaft mit der gesunden Vernunft. Es geht alles verkehrt im Hause; Die Speisen kommen kalt oder angebrannt auf den Tisch; Es werden Schulden auf Schulden gehäuft; der arme Mann muß mit durchlöchereten Strümpfen einherwandeln; Wenn er nach häuslichen Freuden seufzt, unterhält ihn die gelehrte Frau mit Journals Nachrichten, oder rennt ihm mit einem Müsen-Almanach entgegen, in welchem ihre platten Verse stehen, und wirft ihm höhnisch vor, wie wenig der Unwürdige, Gefühlllose den Wert des Schatzes erkennt, den er zu seinem Jammer besitzt. [...]

(1788)

G. F. Niemeyer

Warnung vor den republikanischen Unholden*

38

Teksten er fra ungdomsbogen »Der Greis und der Jüngling«. Fortælleren er en livserfjeren olding, som snarst skal da, hvorved budskabet på grund af tidens almindelige respekt for alderdommen bliver mere indtrængende.

Gleiche nicht den republikanischen Unholden, die alles verachten, was nicht in ihr ausgebrütetes System von allgemeiner Menschengleichheit paßt. Damit du nicht unter diese Zanft geraten, noch ihre Begriffe lieb gewinnen mögest, und auch Maßregeln für den Umgang mit ihnen nehmen kannst, will ich dir eine Schilderung davon machen: Gekränkt durch die äußeren Vorzüge und durch das Glück anderer, das sie gerne selbst besitzen möchten, gehen sie von dem Grundsatz aus, daß die Natur alle Menschen gleich gemacht habe, und hierauf bauen sie ihre ganze Lebensweise. Da ihr Grundsatz aber nur ein Phantom, oder deutlicher gesagt, eine Lüge ist, so wird es natürlich, daß das Gebäude, welches sie darauf bauen, von selbst über den Haufen stürzt und ein Gegenstand der Verachtung wird.

Wie verschieden sind nicht die Menschen in eben demselben Staate, wie verschieden in Fähigkeiten, Temperamenten, Neigungen und Begriffen. Nun kann man doch wohl behaupten, daß die Mutter Natur dabei die stärkste Hand im Spiele habe, und daß es nicht möglich sei, ihrer allmächtigen Wirkung durch ohnmächtige Paradoxe zu widerstehen. Bei einer Herde Schafe, die in stiller Eintracht auf der fetten Weide bei einander lebt, können die Begriffe von allgemeiner Gleichheit sehr gut stattfinden, denn die Natur hatte sie bei der Bildung der Schafe selbst vor Augen: bei Menschen hingegen sind sie unanwendbar, so lange die Natur nicht alle mit Schafsköpfen begabte.

Die Liebhaber der Menschengleichheit affektieren, um ihre aus der Finsternis geflossenen Grundsätze in ein gefälliges Gewand zu hüllen, den republikanischen Geist der Griechen und Römer, und stiften in dem Staate, worin sie leben, gewöhnlich nur Unheil. Oft sind sie bei ihrem Hochsinn äußerst roh in ihrem Manieren, ungebunden frech, wenn sie ihre ausgearteten Begriffe von Freiheitssinn verletz glauben; schmutzig wie Diogenes in ihrer Kleidung; harsch unangenehm und unanständig in ihren Gesprächen; mit grimziger Wut verdammen sie die Thorheiten, wodurch das Leben so angenehm wird; sie sind geschworene Feinde der Großen; sie hassen jede Konversation, die durch Anstand und Feinheit

William har skåret de øverste kanter af barken, som stak op mellem de to rælingslister, så Mary kan gå i gang med de mange surringer

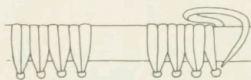
Alle surringer på barkkanoen laves med rødder af hvidgran. Mary har dem liggende i vand i små ruller. Men for at fjerne barken fra rødderne koger hun dem et øjeblik i en kasserolle. Så glider den nemt af

Hun flækker rødderne lige som træet ved at skære et lille snit med kniven; den tykke ende og så dele dem med fingrene

Hun sørger for at lave surringerne nøjagtigt på de steder, hvor William har afsat mærkerne til dem på rælingslisten. Med en syl laver hun fire huller i barken under rælingen og stikker så den tilspidede rod to gange gennem hvert hul.

Roge hjælper hende, og de passer meget på, at ydersiden af roden overalt vender udad for at gøre surringerne så ensartede og smukke som muligt

Til hver surring bruger de et stykke gran-rod på 1½ meter

18

19

Tryk, Odense. Skrift: Aldus. Bogbinderi: Aio-Tryk. Odense. Klichéer: Aio-Tryk, Odense.

Erik Dal: Dansk provinsbogtryk gennem 500 år.
Forlag: Bogtrykkerbladets forlag (1982). Tilrettelægning: Poul Jeppesen. Bogtryk: Rosendahls Bogtryk, Esbjerg. Skrift: Meridienne. Bogbinderi: J. P. Møllers Bogbinderi. Klichéer: Odense Reproduktionsanstalt

Steen Ejlers: Ib Andersens Brugsgrafik.
Forlag: Christian Ejlers forlag (1980). Tilrettelægning: Steen Ejlers. Bogtryk: Th. Laursen, Tønder. Skrift: Plantin. Bogbinderi: Th. Laursen. Klichéer Bernh. Middelboes Reproduktionsanstalt.

KATALOGER

Skulpturer af Gunnar Westman.
Illustration: Agnes Schülein, R. Dahlmann Olsen. Forlag: Nikolaj. Københavns kommunes udstillingsbygning (1983). Tilrettelægning: R. Dahlmann Olsen. Bogtryk: Krohns Bogtrykkeri A/S. Skrift: California. Bogbinderi: Fr. Jensens Bogbinderi. Klichéer: Allan Nicolaisen.

Bøgerne til større børn blir mere og mere aktiverende, som her *tjiman*, der bl.a. beskriver bygning af en indianerkano. Et klart layout med fin forbindelse mellem billed og tekst, 266×213 mm, 1981.

Ole Sparring: Tegninger og tryk. Lommebog 25.
Forlag: Den Kgl. Kobberstiksamling (1983). Tilrettelægning: Jan Garff. Bogtryk: Krohns Bogtrykkeri. Skrift: Plantin. Bogbinderi: Frederik Jensens Bogbinderi. Klichéer: Bernh. Middelboes reproduktionsanstalt.

Martinus Rørbye 1803-48.
Illustration: Niels Elswing, Lennart Larsen, Hans Petersen, Gerd Remmer, Ole Woldbye. Forlag: Thorvaldsens Museum (1981). Tilrettelægning: Poul Kristensen. Bogtryk: Permild & Rosengreen. Skrift: Janson. Bogbinderi: Poul Kristensen, Herning. Klichéer: Poul Kristensen, Herning.

LÆRE- OG HÅNDBØGER

Munksgaards antologier. Tysk.
Forlag: Munksgaards forlag (1982). Tilrettelægning: Martin Bassett. Bogtryk: Villadsen & Christensen. Skrift: Fotosats Times. Bogbinderi: Dragør Bogbinderi. Klichéer: Villadsen & Christensen.

Vibeke Lind: Strik med nordisk tradition.
Forlag: Høst & Søn (1981). Tilrettelægning: Peter Lind. Bogtryk: Nørhaven, Viborg. Skrift: Compu-graphic Century. Bogbinderi: Chr. Hendriksen & Søn, Skive.

BØRNE- OG UNGDOMSBØGER

Keld Hansen: tjiman.
Forlag: mallings forlag (1981). Tryk: Lassen Offset: Greve Strand. Skrift: Times Fotosats. Bogbinderi: C. A. Mortensen.

Jens Olesen, Bo Jarner: Der er en kylling i ægget.
Forlag: Apostrof (1982). Tilrettelægning: Jens Olesen. Tryk: Aalborg Stiftbogtrykkeri. Skrift: Times: Fotosats. Bogbinderi: J. P. Damm & Søn, Randers.